

WOJCIECH MATERSKI

KONFERENCJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH W BRETTON WOODS I ZWIĄZEK RADZIECKI

W dniach od 1 do 22 lipca 1944 r. w miejscowości Bretton Woods (stan New Hampshire) obradowała międzynarodowa konferencja walutowo-finansowa Narodów Zjednoczonych, zwołana z inicjatywy Stanów Zjednoczonych. Wzięły w niej udział 44 państwa, w tym delegacje Związku Radzieckiego i polskiego rządu emigracyjnego. Celem konferencji było wypracowanie jednolitego systemu walutowego, który pozwoliłby opanować chaos w dziedzinie międzynarodowej wymiany gospodarczej i przyczynić się do optymalnego jej rozwoju, będąc zarazem możliwym do przyjęcia przez jak największą liczbę państw. Takiego systemu zdecydowanie brakowało w okresie poprzedzającym wojnę. W wyniku obrad postanowiono utworzyć dwie ważne instytucje gospodarcze Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund, IMF) oraz Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) oraz przyjęto ich dokumenty podstawowe (statuty)¹.

Wyraźne przesilenie w wojnie po bitwie stalingradzkiej, zarysowanie się realnych podstaw do trwałego przejścia inicjatywy strategicznej na froncie radziecko-niemieckim przez Armię Czerwoną postawiły przed koalicją antyfaszystowską (Narodami Zjednoczonymi) kwestię przyspieszenia planów dotyczących organizacji świata powojennego, podjęcia decyzji w wielu perspektywicznych problemach. Rolę tę spełniły konferencja ministrów spraw zagranicznych Wielkiej Trójki w Moskwie (19—30 października 1943 r.) oraz pierwsze spotkanie szefów rządów trzech wielkich mocarstw w Teheranie (28 listopada — 1 grudnia 1943 r.), poprzedzone konsultacjami aliantów z Chinami w Kairze (26 listopada 1943 r.)². W ich wyniku dotychczasowy sojusz wojskowy przeszedł w fazę ścisłej

¹ Podstawowa dokumentacja i materiały związane z przebiegiem obrad: United Nations Monetary and Financial Conference. Bretton Woods, New Hampshire July 1 to July 22, 1944. Final Act and Related Documents, Department of State Publication 2187, Washington 1944; Proceeding and Documents of the United Nations Monetary and Financial Conference, Bretton Woods, New Hampshire, July 1—22, 1944, vol. I—II, Department of State Publication 2866, Washington 1948; The Bretton Woods Agreements. International Monetary Fund and International Bank for Reconstruction and Development, New York, International Conciliation, September 1945, No 413; R. Mosse, *Le système monétaire de Bretton Woods et les grands problèmes de l'après-guerre*, Paris 1948; Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers, 1943, vol. I: General, Department of State Publication 7585, Washington 1963, s. 1054—1098.

² Związek Radziecki nie pozostawał w stanie wojny z Japonią i unikał wszystkiego, co mogłoby posłużyć Tokio za pretekst do uderzenia na Dalekim Wschodzie, zmuszając kraj do walki na dwa fronty, w tym przede wszystkim bezpośrednich stosunków z Chinami. Dlatego też bezpośrednie spotkanie przedstawicieli czterech mocarstw przy jednym stole konferencyjnym nie było wówczas jeszcze możliwe.

współpracy, przybrał formę koalicji wojennej³. Decyzje polityczne co do treści i form współpracy w dziedzinie organizacji Europy i świata powojennego miały charakter ramowy, wymagały skonkretyzowania, a w wielu wypadkach — instytucjonalizacji. Tak było np. w kwestii powojennego pokoju i bezpieczeństwa⁴. Powołując się na ustalenia konferencji moskiewskiej i teherańskiej, rząd Stanów Zjednoczonych wystąpił z inicjatywą podjęcia także innych aspektów współpracy powojennej, w tym kwestii polityki handlowej i wymiany międzynarodowej, proponując zwołanie na ten temat konferencji specjalistycznej Narodów Zjednoczonych⁵.

Dla Związku Radzieckiego kwestią podstawową, obok sprawy przyspieszenia klęski III Rzeszy, było od samego początku współpracy sojuszniczej zabezpieczenie jeszcze w trakcie trwania wojny trwałych podstaw pokoju na lata powojenne. Program ten realizowano zawierając z szeregiem państw dwustronne umowy o przyjaźni i współpracy⁶, a także popierając wszelkie posunięcia multilateralne cementujące Narody Zjednoczone, stawiające perspektywiczne zadania powojenne dla nich jako instytucjonalnej czy też quasi-instytucjonalnej całości⁷. W tym aspekcie, nie podzielając poglądu strony amerykańskiej o priorytetowym charakterze współpracy powojennej w dziedzinie handlu i wymiany gospodarczej, z taktycznego punktu widzenia władze radzieckie ustosunkowały się pozytywnie do powyższej inicjatywy. Przejawem tego stosunku stała się seria radziecko-amerykańskich konsultacji przeprowadzonych w styczniu 1944 r. w Waszyngtonie przez grupę radzieckich ekspertów z kierownikiem Wydziału Walutowego Ludowego Komisariatu Finansów ZSRR, I. D. Złobinem, na czele. Ich partnerami byli sekretarz skarbu USA Henry Morgenthau Jr, jego zastępca Adolph A. Berle, doradca sekretarza skarbu Harry D. White oraz grupa ekspertów amerykańskich⁸.

Konsultacje na temat przyjazdu radzieckiej grupy ekspertów rozpoczęły się na kanwie ogłoszonych w 1945 r. przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię projektów przebudowy międzynarodowego (dowojennego) systemu walutowego jeszcze w trakcie trwania moskiewskiej konferencji ministrów spraw zagranicznych⁹. Prowadzili je na gruncie moskiewskim ambasador Stanów Zjednoczonych w ZSRR William Averell

³ G. F. Woroncow, *Wojennyje koalicji i koalicyionnyje wojny*. Moskwa 1976, s. 116 i nn.

⁴ *Sowietskij Sojuz na miezdunarodnych konfierencyjach pierioda Wielikoj Otieczestwiennoj wojny 1941—1945 gg.*, t. I: *Moskowskaja konfierencyja ministrow inostrannyh dieł SSSR i Wielikobritanii (19—30 oktabria 1943 g.)*. Sbornik dokumientow. Moskwa 1978, s. 335—376.

⁵ FRUS. 1943, vol. I: General, s. 1054—1055. Na temat amerykańskich koncepcji w specjalizowanej współpracy Narodów Zjednoczonych zob. też: *The Economic Basis for Lasting Peace*. Address by Edward R. Stettinius Jr. Secretary of State. Chicago, April 4, 1945. Department of State Publication 2322, Conference Series 69, Washington 1945, s. 4—8.

⁶ Przede wszystkim porozumienia z Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi z maja—czerwca 1942 r. Szerzej zob.: W. Materski, *Dyplomacja radziecka 1941—1945* [w:] *Związek Radziecki w latach Wielkiej Wojny Narodowej 1941—1945*, pod red. P. Łossowskiego, Wrocław 1979, s. 25—80.

⁷ Por. stosunek ZSRR do inicjatywy utworzenia Administracji Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA) — UNRRA. *The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, In Three Volumes, vol. I, New York 1950.

⁸ FRUS. 1943, vol. I: General, s. 1054—1055.

⁹ G. Matiuchin, W. Szenajew, *Nowaja walutnaja sistema i uroki Bretton—Woodsa*. „Mirowaja Ekonomika i Miezdunarodnyje odnoszenija” 1978, nr 6, s. 43—44.

Harriman i ludowy komisarz spraw zagranicznych ZSRR, Wiczesław Mołotow¹⁰. Już wówczas Amerykanie wysunęli postulat podjęcia jako problemu kluczowego kwestii stabilizacji powojennej sytuacji na rynku pieniądza drogą stworzenia międzynarodowego funduszu. Kwestia ta była dla ZSRR wtórną z uwagi na odmienny od państw zachodnich charakter stabilizacji waluty radzieckiej. Radziecki aparat władzy skupiał w swym ręku wszelkie atrybuty niezbędne dla regulacji kursu rubla i nie potrzebował specjalnego mechanizmu uzupełniającego dla podtrzymania jego stabilności¹¹. Niemniej dla wyżej wymienionych ogólnych celów taktycznych zaakceptowano i taki program, choć usiłowano obecność radziecką w przygotowaniach do planowej konferencji walutowo-finansowej ograniczyć do roli biernego obserwatora, co najwyżej — do dyskusowania propozycji amerykańskich, nie wnosząc własnych¹². Sprawa ta wywołała krótkotrwałe nieporozumienie, które jednak udało się przezwyciężyć¹³. 31 października 1943 r. Mołotow poinformował Harrimana, że ZSRR godzi się na wysłanie do Waszyngtonu grupy ekspertów celem przeprowadzenia radziecko-amerykańskiej rundy pertraktacji wstępnych i Ludowy Komisariat Finansów ZSRR otrzymał już odpowiednie instrukcje rządowe¹⁴. Grupa Złobina nie przywołała, co prawda, do Waszyngtonu kompletnego radzieckiego projektu stabilizacyjnego, niemniej udało się uzgodnić szereg spraw ogólnych, umożliwiając wypracowanie wspólnego stanowiska mocarstw i robocze podjęcie programu planowanej konferencji specjalistycznej Narodów Zjednoczonych¹⁵.

Opracowaną m. in. na podstawie konsultacji z grupą Złobina ramową propozycję planu stabilizującego powojenne międzynarodowe stosunki walutowe Departament Finansów USA przesłał do Londynu, Czungkingu i Moskwy już 1 lutego 1944 r.¹⁶. Równocześnie rozesłane zostało memorandum zawierające brytyjski punkt widzenia na sprawy powojennej stabilizacji na międzynarodowym rynku walutowym¹⁷.

Pośpiech Amerykanów wypływał z ewidentnych pobudek — dążono do ustabilizowania nie tylko międzynarodowych stosunków walutowych, ale też dominującej pozycji dolara amerykańskiego w świecie, spowodowanej głównie boomem gospodarczym, w następstwie ogromnej rozbudowy produkcji na cele wojenne. Był to jeden z punktów szerszego programu gospodarczo-finansowego, mającego za cel m. in. przełamanie brytyjskiego systemu imperialnych preferencji handlowych, opartego na tzw. umowach ottawskich¹⁸. Podjęcie tych spraw, dekomponujących — podobnie, jak problem terytoriów powierniczych — jedność zachodnich alian-

¹⁰ FRUS. 1943, vol. I: General, s. 1097—1098.

¹¹ A. Woskriesienskij, *Osnownyje principy organizacii Miedzunarodnogo Walutnogo Fonda*. „Wojna i Rabocizj Klass” nr 9, 1 V 1944, s. 9.

¹² FRUS. 1943, vol. I: General, p. 1098.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem (depesza Harrimana do Morgenthaua z 31 X 1943 r. na temat rozmowy z komisarzem Mołotowem w dniu 30 X).

¹⁵ Radziecka prasa wizyty tej nie odnotowała, natomiast *ex post* poinformowała o niej „Wojna i Rabocizj Klass” (nr 20, 15 X 1944, s. 28).

¹⁶ UN Monetary and Financial Conference, s. 2.

¹⁷ FRUS. 1943, vol. I: General, s. 1055.

¹⁸ Układy celne, zawarte w 1932 r. na Imperialnej Konferencji Gospodarczej w Ottawie. Wprowadziły one system preferencji w stosunkach pomiędzy krajami Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, ograniczając tym samym poważnie dostęp towarów amerykańskich na te rynki — por.: W. S. Kowal, *SSzA wo wtoroj mirowoj wojnie: niekatoryje problemy unieszniej politiki 1939—1941*. Kijew 1976, s. 260—261.

tów w ramach trójstronnych stosunków Wielkiej Koalicji, było taktycznie wygodne dla ZSRR z uwagi na czekające trudne do rozwiązania problemy zakończenia wojny w Europie.

Zamysł zwołania konferencji walutowo-finansowej Narodów Zjednoczonych był pierwszą na tę skalę próbą regulowania przez państwa kapitalistyczne mechanizmu stosunków międzynarodowych systemu kapitalistycznego w tej dziedzinie. Dotąd rolę pieniądza światowego (World currency, Monnaie mondiale) spełniało złoto, podatne na żywiołowe działania mechanizmów rynkowych (spekulacje) i powodujące w kontekście ogromnego wzrostu międzynarodowych obrotów handlowych chaos i napięcia. Zjawisko to inspirowało próby przeciwdziałania jeszcze w okresie poprzedzającym wybuch wojny. Największy rozgłos zdobył plan Brytyjczyka Johna M. Keynesa¹⁹. Na jego bazie powstał zgłoszony przez Wielką Brytanię w 1943 r. wzmiankowany projekt stabilizacyjny. Przewidywał on utworzenie Międzynarodowej Unii Clearingowej, opartej na obrachunkowej jednostce monetarnej o określonym parytecie złota, zwanej Bancorem. Państwa członkowskie Unii określiłyby stosunek swych walut do Bancora — pośrednio, do złota — w sposób godzący sytuację gospodarczą danego kraju z sytuacją na rynku międzynarodowym, a przez to przewyżczając negatywy tzw. walut sztywnych. Unia określałaby limit Bancorów dla danego państwa członkowskiego, przez co uzyskałoby ono rezerwę czasu na uruchomienie swego życia gospodarczego i eksportu, bez obawy narażenia się na straty spowodowane brakiem stabilności międzynarodowego rynku walutowego²⁰.

Opracowany przez Harry Wirtha projekt amerykański, zakładający stworzenie specjalnego funduszu stabilizacyjnego, odbiegał znacznie od planu brytyjskiego, który — zdaniem Amerykanów — prowadził do demonetyzacji złota. Proponowany fundusz miał powstać z wkładów państw członkowskich w złocie, walutach krajowych i papierach wartościowych, przeliczonych na jednostkę obrachunkową o określonym parytecie złota, zwaną Unitas. Był to w porównaniu z projektem Keynesa plan znacznie gorszy dla państw odbudowujących zniszczoną przez wojnę gospodarkę, ale — jak się ocenia — mający znacznie większe szanse zapewnienia rzeczywistej stabilizacji na rynku finansowo-walutowym²¹.

Na bazie wzmiankowanych projektów, a także w oparciu o uzgodnienia zapadłe drogą konsultacji ekspertów oraz korespondencji wiosną 1944 r. rząd Stanów Zjednoczonych występuje do rządów państw grupy Narodów Zjednoczonych oraz innych, nie związanych z Osią, z zaproszeniem na konferencję określoną w tymże zaproszeniu jako mającą na celu znalezienie wspólnej doktryny dla wprowadzenia w powojennym świecie skoordynowanej współpracy gospodarczej, związków handlowych i finansowych, opartych na jednolitym, stabilnym systemie walutowym²². Na

¹⁹ Opublikowany w trzech wersjach, różniących się stopniem dopracowania: *A Tract on Monetary Reform*. London 1923; *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London 1936; *How to Pay for the War*. London 1940.

²⁰ Według: M. R. Wyczałkowski, *Instytucje gospodarcze Narodów Zjednoczonych*. Warszawa 1946, s. 27—28; Z. Karpiński, *Międzynarodowe organizacje finansowe*. „Sprawy Międzynarodowe” 1962, nr 7, s. 76—83.

²¹ Ibidem.

²² Amerykańskie plany i stosunek do kwestii organizacji świata powojennego, w tym spraw finansowo-walutowych zob.: *A History of the United Nations Charter. The Role of the United States 1940—1945*, by Ruth B. Russel Assisted by Jeannette E. Muther, Washington 1958, s. 11 i nn.; *Postwar Foreign Policy Preparation. 1939—1945*, Department of State Publication 3580, Washington 1949, s. 133—145.

miejsce konferencji, planowanej na lipiec 1944 r., wyznaczone zostaje uzdrowisko Bretton Woods, położone w Górach Białych w stanie New Hampshire. Uzdrowisko to, będące jednym wielkim gmachem hotelowym, oddalonym od najbliższej osady o około 40 kilometrów, miało zapewnić pełną tajność i spokój obrad, odgrodzić uczestników przyszłej konferencji od agresywnych dziennikarzy i fotoreporterów amerykańskich²³.

Jeszcze przed rozpoczęciem obrad było wiadome, że przy i tak trudnym zadaniu oczekującym konferencję, dodatkowym problemem będzie wypracowanie takiej formuły międzynarodowej działalności stabilizacyjnej, która byłaby efektywna, a zarazem możliwa do przyjęcia przez Związek Radziecki, państwo o odmiennie zorganizowanym systemie finansowym, mające — jak wówczas przypuszczano — nie tylko włączyć się do planowanego organizmu, ale stanowić jeden z jego filarów²⁴. Poprzedzające otwarcie konferencji konsultacje radziecko-amerykańskie nie przyniosły w tej mierze dokładniejszych uzgodnień²⁵.

Delegacja radziecka przybyła do Bretton Woods w przeddzień otwarcia konferencji. W skład jej wchodziła: zastępca ludowego komisarza handlu zagranicznego ZSRR M. S. Stiepanow (przewodniczący delegacji), zastępca ludowego komisarza finansów ZSRR P. A. Maletin, zastępca prezesa Banku Państwowego ZSRR N. F. Czczulin, kierownik Wydziału Walutowego Komisariatu Finansów ZSRR I. D. Złobin, ekspert konsultant Ludowego Komisariatu Spraw Zagranicznych ZSRR prof. dr nauk ekonomicznych Amazasp Awakimowicz Arutunian oraz kierownik Wydziału Walutowego Ludowego Komisariatu Handlu Zagranicznego ZSRR A. P. Morozow²⁶.

W inauguracyjnym posiedzeniu plenarnym, w dniu 1 lipca udział wzięli przedstawiciele prasy oraz wiele zaproszonych osobistości amerykańskiego życia politycznego i gospodarczego. Na sali zasiadły delegacje 44 państw oraz w charakterze obserwatorów przedstawiciele Departamentu Ligi Narodów do Spraw Gospodarczych, Finansowych i Tranzytu²⁷, Międzynarodowej Organizacji Pracy, Tymczasowej Komisji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (następnie: FAO) oraz Administracji Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy (UNRRA)²⁸. Uroczystą mowę powitalną wygłosił sekretarz skarbu Henry Morgenthau, podkreślając ogrom czekających konferencję zadań i jej ważną rolę dla odbudowy gospodarczej wyniszczzonego wojną świata i podniesienia stopy życiowej społeczeństw nie tylko Narodów Zjedno-

²³ I. Złobin, *Amerykańskie wstreci*, „Wojna i Rabocizj klass” nr 202. 15 X 1944, s. 26—27.

²⁴ Z. Karpiński, *Międzynarodowy Fundusz Walutowy*, „Sprawy Międzynarodowe” 1962, nr 9, s. 110.

²⁵ FRUS. 1943, vol. I: General, s. 1054.

²⁶ UN Monetary and Financial Conference, s. 16. Skład delegacji polskiej: minister finansów Ludwik Grosfeld (przewodniczący delegacji), dyrektor generalny Banku Polskiego Leon Barański, dyrektor Banku Polskiego Zygmunt Karpiński, wysoki urzędnik Ministerstwa Finansów Stanisław Kirkor i radca finansowy Ambasady RP w Waszyngtonie Janusz Zółtowski — tamże. Zob. też: T. Kochanowicz, *Na wojennej emigracji. Wspomnienia z lat 1942—1944*. Warszawa 1979, s. 241—245 (wyjazd Grosfelda do Stanów Zjednoczonych).

²⁷ Formalnie Liga Narodów funkcjonowała do kwietnia 1946 r. Por. W. Balcerak, *Dzieje Ligi Narodów*. Warszawa 1969.

²⁸ UN Monetary and Financial Conference, s. 17—18. Z ramienia UNRRA obok radcy generalnego A. H. Fellerera w obradach w Bretton Woods uczestniczył doradca finansowy UNRRA Mieczysław Sokołowski.

czonych²⁹. Następnie przystąpiono już przy drzwiach zamkniętych do spraw organizacyjno-technicznych, które kontynuowano także na drugiej sesji plenarnej w dniu 3 lipca. Stałym przewodniczącym obrad wybrany został przez aklamację Morgenthau, a wśród czterech jego zastępców znaleźli się delegaci: brazylijski — Arthuro de Souza Costa, belgijski — Camille Gutt, australijski — Leslie G. Meville oraz radziecki — Stiepanow³⁰. Konferencja powołała Komitet Kierowniczy, w składzie przewodniczących delegacji: Stanów Zjednoczonych, Belgii, Brazylii, Kanady, Chin, Kolumbii, Francji, Iranu, Meksyku, Wielkiej Brytanii i ZSRR, na którego czele stanął stały przewodniczący obrad³¹. Dla szczegółowego przygotowania rekomendacji w podstawowych sprawach na potrzeby posiedzeń plenarnych, a także prac redakcyjnych utworzono trzy komisje techniczne: K I — do Spraw Międzynarodowego Funduszu Walutowego (przewodniczący Harry D. White), K II — do spraw Banku Odbudowy i Rozwoju (przewodniczący lord Keynes) oraz K III — do spraw innych kwestii międzynarodowej współpracy finansowej (przewodniczący Eduardo Suárez Meksyk). Dwu pierwszym komisjom technicznym podlegały po cztery komitety. M. in. drugim komitetem K I do spraw działalności Funduszu — kierował delegat radziecki, P. A. Maletin³². Ponadto funkcjonowały mianowane przez przewodniczącego konferencji trzy tzw. komitety generalne oraz szereg podkomitetów, podkomisji i grup ad hoc. Pod koniec obrad, dla ostatecznej redakcji dokumentów końcowych utworzono dodatkowo siedmioosobowy Komitet Koordynacyjny pod przewodnictwem Freda M. Vinsona (Stany Zjednoczone), w skład którego z ramienia delegacji radzieckiej wszedł prof. Arutunian³³. Tak rozbudowana struktura organizacyjna konferencji niezbędna była — zdaniem gospodarzy — dla zagwarantowania jej sprawnego przebiegu. Było to ważne chociażby z tak prozaicznego powodu, jak ten, że 21 lipca rozpoczynał się sezon wczasowy i w hotelu Bretton Woods spodziewano się pierwszego napływu turystów³⁴. Z tego też względu obradowano nieomal w permanencji — na posiedzeniach rannych, popołudniowych i wieczornych, bez przerw w dniach świątecznych. Obrady — co podkreśla jeden z członków delegacji radzieckiej — przebiegały wyjątkowo sprawnie, a obsługa techniczna zawsze była w stanie zabezpieczyć odpowiednio wcześnie otrzymanie przez delegacje wszystkich materiałów wyjściowych do obrad poszczególnych gremiów (rekomendacje, teksty propozycji, projekty rezolucji, nowe redakcje weryfikowanych fragmentów dokumentacji końcowej obrad itp.)³⁵. Mimo to prace konferencji przeciągnęły się o dwa dni w stosunku do planowanego terminu zakończenia i — jak wspomina wzmiankowany Złobin — „kuracjusze zaczęli nas dosłownie rugować”³⁶.

Nie wszystkie delegacje w jednakowym stopniu włączały się w pertraktacje. W zasadzie angażowało się w nie kilkanaście delegacji głównych państw, rzeczywistych i potencjalnych potentatów na międzynarodowym rynku walutowym i finansowym, a także delegacja radziecka.

²⁹ UN Monetary and Financial Conference, s. 3—6.

³⁰ Ibidem, p. 18.

³¹ Ibidem, p. 19.

³² Ibidem, p. 20.

³³ Komitet ukonstytuował się 21 VII

³⁴ Złobin, op. cit., s. 27.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

Natomiast przedstawiciele pomniejszych państw w pełni wykorzystywali uroki uzdrowiska, co nie przeszkadzało im jednak w decydujących dyskusjach występować w sposób bardzo ostry, nieomal zawsze zgodnie z linią państwa patronackiego (Wielka Brytania — dominia, Stany Zjednoczone — republiki Ameryki Łacińskiej)³⁷.

Zasadniczo obrady były tajne. Tylko w nielicznych wypadkach dopuszczano do udziału w obradach osoby spoza grona oficjalnie akredytowanych delegacji. Interesujące, że w Bretton Woods znalazł się — niezależnie od rządowej delegacji Stanów Zjednoczonych — przedstawiciel wpływowych kręgów przeciwników konferencji, senator Taft, który miał w ich imieniu „osobiście śledzić” przebieg obrad i który przy tej okazji szeroko głosił zdanie, iż Kongres Stanów Zjednoczonych w żadnym wypadku nie zaakceptuje projektu stworzenia Międzynarodowego Funduszu Walutowego³⁸.

Obok merytorycznego programu obrad, których referowanie z uwagi na specyfikę poruszanych zagadnień nie jest celem niniejszego artykułu, toczyły się istotne rozmowy kulturalowe, w których udział brali także przedstawiciele delegacji radzieckiej, widząc w nich nie tylko możliwość półoficjalnego uzgodnienia problemów z zakresu porządku obrad konferencji, ale też szansę nawiązania istotnych kontaktów z przedstawicielami głównie amerykańskiej finansjery i biznesu. Rozmowy te pozwoliły wyjaśnić szereg nieudomówień cechujących dotychczasowe radziecko-amerykańskie stosunki gospodarcze. Bardzo zainteresowana ich prowadzeniem była także strona amerykańska, nie kryjąca swych merkantylnych motywacji. Amerykańscy biznesmeni dążyli do zacieśnienia więzów ze Związkiem Radzieckim wychodząc z założenia, że wyniszczony wojną Kraj Rad potrzebować będzie towarów i kapitałów, interesować go będą długoterminowe znaczne kredyty, nie stanie się jednak konkurentem Stanów Zjednoczonych na rynkach światowych, nawet po odbudowie swej gospodarki³⁹. Wśród rozmówców delegacji radzieckiej znaleźli się np. przedstawiciel na konferencji Federalnego Systemu Rezerw Stanów Zjednoczonych, Marriner Ickles, a także przedstawiciel jednego z największych banków amerykańskich Chase Manhattan Bank N.A., Aldrich⁴⁰.

Mimo bardzo dobrej, rzeczowej atmosfery obrad konferencji w Bretton Woods nie udało się wypracować platformy dla wspólnej polityki walutowej państw członkowskich przyszłej instytucji stabilizacyjnej. Nie wszystkie naciski amerykańskie przyniosły oczekiwane przez Waszyngton skutki. Dysponując ogromnymi rezerwami złota, obliczanymi w lipcu 1944 r. na ok. 20 mld. dolarów, czyli przewyższającymi całkowity obrót pieniężny (17 mld dolarów), Amerykanie dążyli do jak najszybszego wprowadzenia stabilnych kursów, co nie pokrywało się z dążeniami państw o zachwianej przez wojnę gospodarce, głównie Wielkiej Brytanii, zainte-

³⁷ Ibidem. Zob. też: *Proceeding and Documents of the UN Monetary and Financial Conference, passim*.

³⁸ Sprawę udziału Stanów Zjednoczonych w utworzonych na konferencji w Bretton Woods instytucjach dyskutowano w obu izbach Kongresu w lipcu 1945 r. Za udziałem w ostatecznym głosowaniu opowiedziały się tak Izba Reprezentantów (345 : 18) jak i Senat (61 : 16) — por.: *The Bretton Woods Agreements*, p. 561. Na temat wygłaszanych przez senatora Tafta poglądów i polemiki z nimi (m. in. W. Lippman) zob.: N. Liubimow, *Posle konfieriencyi w Bretton-Wudsie*, „Wojna i Raboczij Kłass” nr 19 z 19 X 1944, s. 12—13.

³⁹ Złobin, op. cit., s. 30.

⁴⁰ Ibidem.

resowanych w szybkim rozwoju eksportu (premie inflacyjnej)⁴¹. Niektóre państwa, w tym przede wszystkim Związek Radziecki, nie chciały przystać na postulowany w stanowiącym podstawę dyskusji projekcie amerykańskim obowiązek dokładnego informowania o stanie swych finansów⁴². Zdaniem przedstawicieli ZSRR, postanowienia podjęte przez tę instytucję nie powinny mieć — jak tego chcieli Amerykanie — charakteru obowiązującego, a jedynie rekomendacyjny. Dopiero każde z państw członkowskich określałoby, czy postanowienia te odpowiadają interesom jego gospodarki, do której nie powinny z zasady mieszać się pozostałe państwa⁴³. Tylko poszanowanie prawa danego państwa do decydowania o charakterze swej gospodarki (finansów) oraz uwzględnienie różnorodnej specyfiki gospodarki państw członkowskich — w tym przede wszystkim opartej na innych zasadach socjalistycznej gospodarki radzieckiej — pozwoli na pomyślną działalność, realizację założonych zadań międzynarodowej współpracy w dziedzinie problematyki walutowo-finansowej⁴⁴. Już tylko te podstawowe obiekty strony radzieckiej wskazywały, że udział delegacji ZSRR w konferencji nie może być uważany za równoznaczny z automatycznym członkostwem w projektowanym organizmie stabilizacyjnym.

W wyniku trzytygodniowych obrad konferencja przyjęła dokumenty podstawowe (statuty) dwu planowanych organów międzynarodowej współpracy walutowo-finansowej: Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, zwanego potocznie w okresie późniejszym Bankiem Światowym⁴⁵. Cele MFW określono następująco: „1) Popieranie współpracy walutowej poprzez stałą instytucję, wyposażoną w aparat dla konsultacji i współdziałania w międzynarodowych sprawach walutowych; 2) Ułatwianie rozwoju i zrównoważonego wzrostu wymiany międzynarodowej, przyczynianie się przez to do popierania i utrzymywania wysokiego poziomu zatrudnienia i dochodu realnego oraz do rozwijania zasobów produkcyjnych wszystkich członków, jako naczelnych zadań polityki gospodarczej; 3) Przyczynianie się do utrzymania stałości walut, utrzymanie uporządkowanych stosunków pomiędzy członkami i unikanie deprecjacji walut w celach konkurencyjnych; 4) Pomaganie w tworzeniu wielostronnego systemu regulowania należności w zakresie bieżących transakcji pomiędzy członkami i w usuwaniu ograniczeń dewizowych, które hamują wzrost handlu światowego; 5) Wzmacnianie zaufania do członków przez stawianie do ich dyspozycji środków funduszu, przy odpowiednim zabezpieczeniu i umożliwieniu im w ten sposób korygowania szkodliwych odchyłań ich bilansów płatniczych, bez uciekania się do środków oddziałujących ujemnie na pomyślność gospodarki krajowej lub światowej; 6) Skracanie, zgodnie z powyższym, czasu trwania i zmniejszanie stopnia braku równowagi w bilansach płatniczych członków w obrotach światowych”⁴⁶. Tak więc chodziło przede wszystkim

⁴¹ Liubimow, op. cit., s. 14.

⁴² Złobin, op. cit., s. 31.

⁴³ Woskriesiński, op. cit., s. 11.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ UN Monetary and Financial Conference, s. 11—27 (Final Act). Polskie tłumaczenie tekstów statutów MFW i Banku: *Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych*, t. II, cz. 1, Warszawa 1966 (PISM), s. 526—607 i 474—524; „Zbiór dokumentów”, pod red. J. Makowskiego, 1946, nr 6, poz. 22 i 23 (wybrane artykuły).

⁴⁶ UN Monetary and Financial Conference. Final Act, Tłumaczenie według: E. J. Osmańczyk, *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*. Warszawa 1974, s. 327, h. 1410.

kim o umożliwienie rozwoju wymiany międzynarodowej bez potrzeby bezsaldowego załatwiania transakcji wymiennych i międzynarodową kooperację w dziedzinie problemów monetarnych. Fundusz miał spełniać rolę centrum koordynacyjnego międzynarodowej współpracy gospodarczej w aspekcie finansowo-walutowym. Przez eliminację tzw. wyścigu dewaluacyjnego — notabene bijącego przede wszystkim w gospodarkę Stanów Zjednoczonych — zniesienie ograniczeń dewizowych i eliminacja ryzyka walutowego wymiana międzynarodowa miała być wraz z uruchomieniem MFW bezpieczna, a przez to rozwijać się w dużym tempie⁴⁷.

Zgodnie z przyjętym dokumentem, najwyższą władzą MFW miała być zbierająca się raz na rok Rada Gubernatorów, w skład której wchodziłoby delegaci i ich zastępcy wszystkich krajów członkowskich, mianowani przez nie na okres 5 lat⁴⁸.

Każdy z uczestników obrad w Bretton Woods był uważany za potencjalnego członka-założyciela (*initial member*) MFW, i mógł stać się członkiem rzeczywistym pod warunkiem zgłoszenia swego akcesu instytucji w terminie do 31 grudnia 1945 r. Pozostałe państwa mogły przystąpić do MFW na zasadzie każdorazowej decyzji Rady Gubernatorów⁴⁹.

Fundusz w wysokości 8,8 mld dolarów USA powstać miał drogą wpłaty przez państwa członkowskie uczestniczące w konferencji odpowiednich sum według następującego klucza: Abisynia — 6, Australia — 200, Belgia — 225, Boliwia — 10, Brazylia — 150, Chile — 50, Chiny — 550, Kolumbia — 50, Kanada — 300, Kostaryka — 5, Kuba — 50, Liberia — 0,5, Luksemburg — 10, Meksyk — 90, Nikaragua — 2, Czechosłowacja — 125, Rep. Dominikańska — 5, Ekwador — 5, Egipt — 45, Filipiny — 15, Francja — 450, Grecja — 40, Gwatemala — 5, Norwegia — 50, Nowa Zelandia — 50, Panama — 0,5, Paragwaj — 2, Peru — 25, Polska — 125, Salwador — 2,5, Haiti — 5, Honduras — 2,5, Holandia — 275, Indie — 400, Irak — 8, Iran — 25, Islandia — 1, Jugosławia — 60, Unia Płd.-Afr. — 100, Urugwaj — 15, Stany Zjednoczone — 2750, Wenezuela — 15, Wielka Brytania 1300, ZSRR — 1200 (wszystkie dane w milionach dolarów)⁵⁰.

W zależności od wysokości wpłaty państwo członkowskie otrzymywało odpowiednią liczbę głosów w relacji 250 plus po jednym głosem za każde 100 tys. dolarów wpłaty. Na ogólną teoretyczną⁵¹ liczbę 99 tys. głosów ($44 \times 250 + 88000$) na Związek Radziecki przypadać więc miało 12 500 głosów przy 27 750 Stanów Zjednoczonych (Polska — 1500). Co pięć lat kwoty udziałów w MFW miały podlegać rewizji, z zastrzeżeniem, iż decyzje w tej kwestii zapadać mogą kwalifikowaną większością 80%. O bieżących sprawach Funduszu decydować miało gremium o nazwie Executive Directors, składające się z 12 tzw. dyrektorów wykonawczych. W związku z ich liczbą w okresie późniejszym zrodziło się rozwiązanie alternatywne, dotyczące bezpośrednio udziału w MFW Związku Radzie-

⁴⁷ UN Monetary and Financial Conference, p. 60. Por.: Karpiński, *Międzynarodowy Fundusz Walutowy*, s. 111.

⁴⁸ Por.: Wyczałkowski, op. cit., s. 30.

⁴⁹ Sprawy organizacyjne MFW por.: *Encyklopedia organizacji międzynarodowych*, pod red. Z. M. Klepackiego, Warszawa 1975, s. 304.

⁵⁰ UN Monetary and Financial Conference, p. 60. Też: United Nations Documents 1941—1945, London—New York (January) 1947; Wyczałkowski, s. 30.

⁵¹ Przy założeniu, że wszyscy uczestnicy konferencji w Bretton Woods przystąpią do MFW.

ckiego⁵². Dla Związku Radzieckiego zagwarantowano miejsce jednego z 5 stałych dyrektorów wykonawczych (państwa o najwyższym wkładzie kapitału), pozostali mieli być wybierani.

Statut Banku wyraźnie stanowił, iż nie będzie to instytucja filantropijna, lecz działalność oparta na biznesie, choć z całym szeregiem ograniczeń, sprzyjających realizacji jego głównych celów, takich jak: „I) pomoc w odbudowie i rozwoju terytoriów członków przez ułatwienie inwestycji kapitałowych na cele produkcyjne i odbudowę gospodarczą obiektów zniszczonych lub zdeorganizowanych przez wojnę, przestawienie urządzeń produkcyjnych na potrzeby pokojowe i popieranie rozwoju sił wytwórczych w krajach słabo rozwiniętych, II) popieranie prywatnych inwestycji zagranicznych przez udzielanie gwarancji lub uczestniczenie w pożyczkach i innych inwestycjach dokonywanych przez kapitał prywatny; jeżeli zaś kapitał prywatny nie może być uzyskany na rozsądnych warunkach — uzupełnienie prywatnych inwestycji w drodze dostarczania na dogodnych warunkach środków pieniężnych na cele wytwórcze z własnego kapitału Banku, z funduszy przezeń zebranych i z innych jego środków, III) popieranie długofalowego, zrównoważonego wzrostu wymiany międzynarodowej i utrzymywanie równowagi bilansów płatniczych przez popieranie inwestycji zagranicznych, zmierzających do rozwoju sił wytwórczych członków i popieranie w ten sposób podniesienia poziomu wytwórczości i stopy życiowej oraz polepszenia warunków pracy na ich terytoriach, IV) udzielanie lub gwarantowanie pożyczek międzynarodowych z innych źródeł, w taki sposób, aby projekty inwestycji szczególnie pożytecznych lub pilnych, zarówno większych, jak mniejszych, traktowane były w pierwszej kolejności, V) prowadzenie swych operacji pod kątem widzenia wpływu inwestycji zagranicznych na warunki gospodarcze w krajach członkowskich i ułatwienie łagodnego przejścia od gospodarki wojennej do gospodarki pokojowej, w latach następujących bezpośrednio po wojnie”⁵³.

Pomoc w odbudowie i rozwoju gospodarczym państw członkowskich miała być udzielana w formie kredytów długo- i średnioterminowych (15 lat, bądź 5 lat). Z uwagi na zbieżność celów Banku i MFW przyjęto zasadę, iż członkowie Banku winni być zarazem członkami MFW⁵⁴. Członkami pierwotnymi Banku miały być te państwa, które uczestniczyły w obradach w Bretton Woods i do 31 grudnia 1945 r. podpisały jego statut. Najwyższym organem Banku miała być Rada Gubernatorów, w skład której każde z państw członkowskich miało desygnować po jednym tzw. gubernatorze i jednym jego zastępcy z rotacją co 5 lat. Pochodzący z wpłat członkowskich kapitał Banku określono na 10 mld dolarów, a poszczególne udziały członkowskie następująco: Abisynia — 3, Australia — 200, Belgia — 225, Boliwia — 7, Brazylia — 105, Chile — 35, Chiny — 600, Kolumbia — 35, Czechosłowacja — 125, Rep. Dominikań-

⁵² Ponieważ do chwili rozpoczęcia przez MFW prac i ukonstytuowania się Executive Directors Związek Radziecki nie zadeklarował, czy chce przystąpić doń, Rada Gubernatorów postanowiła, że w wypadku akcesu radzieckiego liczba dyrektorów wykonawczych wynosić będzie przez pierwszą kadencję nie 12, a 13 osób.

⁵³ UN Monetary and Financial Conference. Final Act. Tłumaczenie według: Osmańczyk, op. cit., s. 74, h. 304.

⁵⁴ Wyczałkowski, op. cit., s. 48. Dopuszczano jednak uchylenie tego postanowienia, o ile taka decyzja podjęta zostanie większością 75% głosów. Por.: M. Czumałow, *Międzynarodowy Bank Rekonstrukcji i Rozwitijsa*. „Mirowaja Ekonomika i Międzynarodnyje otnoszenija” 1978, nr 11, s. 136—139.

ska — 2, Ekwador — 3,2, Egipt — 40, Filipiny — 15, Francja — 450, Grecja — 25, Gwatemala — 2, Haiti — 2, Honduras — 1, Holandia — 275, Indie — 400, Irak — 6, Iran — 24, Islandia — 1, Jugosławia — 40, Kanada — 325, Kostaryka — 5, Kuba — 35, Liberia — 0,5, Luksemburg — 10, Meksyk — 65, Nikaragua — 0,8, Norwegia — 50, Nowa Zelandia — 50, Panama — 0,2, Paragwaj — 0,8, Peru — 17,5, Polska — 125, Salwador — 1, Unia Płd.-Afr. — 100, Urugwaj — 10,5, Stany Zjednoczone — 3175, Wenezuela — 10,5, Wielka Brytania — 1300, ZSRR — 1200 (wszystkie dane w milionach dolarów)⁵⁵.

Raz określona wysokość udziałów nie miała podlegać rewizji, mogła natomiast być podniesiona w następstwie zwiększenia ogólnego kapitału Banku⁵⁶. Podobnie jak w wypadku MFW, każde państwo członkowskie otrzymywało po 250 głosów plus po jednym głosem za każde 100 tys. dolarów udziału w kapitale Banku. Na ogólną teoretyczną liczbę 102 tys. głosów ($44 \times 250 + 91\ 000$) na ZSRR przypadało więc 12 500 głosów przy 32 000 głosach Stanów Zjednoczonych (Polska — 1500). Z pewnymi wyjątkami, uchwały Rady Gubernatorów zapadać miały zwykłą większością głosów. Siedzibą Banku miały być Stany Zjednoczone, a w pozostałych państwach dopuszczono możliwość tworzenia urzędów regionalnych. Sprawy bieżące, w okresie między sesjami Rady prowadzić miał organ o nazwie Executive Directors, składający się z 20 dyrektorów wykonawczych — w tym 15 obieralnych, a 5 mianowanych przez państwa posiadające największe udziały⁵⁷.

Tak w wypadku MFW, jak i Banku ich dokumenty podstawowe (statuty) wejść miały w życie po ratyfikowaniu ich przez 28 państw, których wkłady wynosiły 65% ogólnych sum MFW i kapitału Banku⁵⁸.

Umowy z Bretton Woods w aspekcie formalnym nazwać można kompromisem pomiędzy obu dyskutowanymi projektami planów stabilizacyjnych — Keynesa i Witha. W rzeczywistości jednak głównym triumfotorem okazały się Stany Zjednoczone, został zrealizowany podstawowy cel strony amerykańskiej — dolar otrzymał oficjalnie status waluty światowej, została zablokowana niewygodna dla Amerykanów alternatywa — stworzenia międzynarodowego pieniądza kredytowego.

Zarówno do projektu statutu MFW — o czym wspominaliśmy wyżej — jak i dokumentu podstawowego Banku Światowego weszło szereg sformułowań trudnych do przyjęcia dla delegacji radzieckiej. Nie wypowiadając się przeciw tym dokumentom, uczyniła ona jednak zastrzeżenie, że nie może bez dokładnych studiów, a następnie uzyskania potwierdzenia interpretacji odpowiednich fragmentów wyrazić poglądu na możliwość akceptacji ich przez rząd radziecki. Studia takie przeprowadzą krajowi specjaliści już po zakończeniu obrad⁵⁹. Rezerwa ta stanie się bardziej zrozumiała, gdy weźmie się pod uwagę krótkie, co prawda, ale znamienne dla współpracy w ramach grupy Narodów Zjednoczonych doświadczenia

⁵⁵ UN Monetary and Financial Conference, s. 94. Też: United Nations Documents 1941—1945, s. 90—91; Wyczałkowski, s. 49—50.

⁵⁶ Do tego wymagana była uchwała poparta przez 75% wszystkich głosów.

⁵⁷ Dyrektorzy są mianowani i wybierani co dwa lata. Poza tym co dwa lata Rada Gubernatorów wybierać miała złożoną z siedmiu osób Radę Doradczą.

⁵⁸ UN Monetary and Financial Conference, s. 96—97.

⁵⁹ W dyskusjach dotyczących MFW delegacja radziecka koncentrowała się na kwestiach ujętych następnie w art. art. III, V, XIII i XIX statutu MFW oraz art. art. I, III i V statutu Banku Światowego (UN Monetary and Financial Conference, p. 118—120). Ich właśnie treść miała być przedmiotem wzmiankowanych studiów.

radzieckiej obecności w Administracji Narodów Zjednoczonych do Spraw Odbudowy i Rozwoju⁶⁰. Trudności współpracy ZSRR z tą instytucją już w czasie konferencji w Bretton Woods były znaczne, a miały wkrótce doprowadzić do otwartego kryzysu⁶¹.

Przez czas dłuższy po zakończeniu konferencji w Bretton Woods sprawa stosunku ZSRR do jej ustaleń pozostawała otwarta. Uznając, iż działalność w obu utworzonych w Bretton Woods instytucjach będzie miała charakter zbliżony do działalności w UNRRA, a więc realizowana będzie w warunkach przytłaczającej dominacji państw kapitalistycznych, a w szczególności zaś Stanów Zjednoczonych, rząd radziecki odkładał podjęcie sprawy akcesu do MFW i Banku, otwarcie nie występując przeciwko tym instytucjom, by nie pogarszać i tak poważnie nadwątlonych po Jałcie, a szczególnie Poczdamie, więzów Koalicji. Już nawet po formalnym rozpoczęciu prac przez obie instytucje zwlekano z daniem odpowiedzi negatywnej, choć sprawa była praktycznie przesądzona. W tej niejasnej sytuacji inauguracyjne zebranie Rady Gubernatorów MFW (Savannah, marzec 1946) zdecydowało przesunąć dla członków założycieli — praktycznie dla ZSRR — termin przystąpienia do Funduszu na 31 grudnia 1946 r., głównie by zachować dla ZSRR prawo wyznaczenia dyrektora wykonawczego⁶².

Jak więc należy traktować uczestnictwo delegacji radzieckiej w konferencji w Bretton Woods, biorąc pod uwagę późniejszy rozwój wydarzeń, a więc nieprzystąpienie ZSRR do obu utworzonych na podstawie decyzji 44 państw instytucji? Zasadnicza odrębność obu systemów gospodarczych (socjalistycznego i kapitalistycznego) jeszcze przed rozpoczęciem obrad stawiła pod znakiem zapytania możliwość wypracowania takiej formuły współpracy, która — abstrahując nawet od uwarunkowań politycznych — byłaby obopólnie możliwa do przyjęcia, a jednocześnie pozwalała na realizację założonych celów.

Odmowa udziału byłaby jednak gestem zbyt jaskrawym, utrudniającym współpracę sojuszniczą w ostatnim, ważnym okresie wojny. Wzięcie natomiast udziału w konferencji, niezależnie od prób niewłączenia się

⁶⁰ UNRRA została założona w listopadzie 1943 r. w celu niesienia natychmiastowej pomocy (żywność, medykamenty itp.) ludności państw wyzwolanych. Już na pierwszej sesji Rady UNRRA, która obradowała w Atlantic City (stan New Jersey) doszło do nieporozumień pomiędzy delegacją radziecką a przedstawicielami wiodących państw Zachodu. Długotrwałe i kłopotliwe (aspekt uczestnictwa ZSRR) były też rozmowy przygotowawcze, poprzedzające waszyngtońską konferencję założycielską — por. np.: „Izwiestija” nr. 168 z 18 VII 1943, s. 2.

⁶¹ FRUS. 1945, vol. II — General: Political and Economic Matters, Departament of State Publication 8314, Washington 1967, s. 958—959, 989—1001 i nn. Sprawa szczególnie konfliktową była kwestia rozdziału puli UNRRA przyznanej Polsce — tzn., kto miał mieć tu głos decydujący: Centrala UNRRA samodzielnie przeprowadzić tej operacji nie mogła, a problem współpracy z władzami miejscowymi był złożony z uwagi na funkcjonowanie dwu ośrodków władzy (Lublin, Londyn). Zarówno zastępca Dyrektora Generalnego UNRRA Michał Mienszykow, jak i inni radzieccy pracownicy instytucji (Iwan Iliuszenko, Nikołaj Fieonow) wypowiadali się na ten temat w sposób nie dopuszczający kompromisu — UNRRA: *The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration*. New York 1950, vol. I, s. 204—205; vol. III s. 318—324. Popychała ją za sobą tzw. poprawka Dirksena, doprowadzając kwestię udziału przedstawicieli ZSRR w pracach UNRRA do momentu krytycznego — por. np.: „Nowoje Wriemia” (kontynuacja „Wojny i Rabocznego Klasa”) nr 12 z 15 XI 1945, s. 23—24.

⁶² Na inauguracyjnym posiedzeniu Rady Gubernatorów Związków Radziecki reprezentowany był jedynie przez obserwatorów — Karpiński, *Międzynarodowe organizacje finansowe*, s. 78.

w przygotowania do niej, musiało zostać odczytane jako gest dobrej woli i wyraz zaufania do zachodnich aliantów. Czekwały przecież na ostateczne rozstrzygnięcie ważne problemy powojenne, w tym szczególnie istotne — rozwiązanie kwestii dalszego losu Niemiec oraz powołanie do życia nowej instytucji zbiorowego bezpieczeństwa w miejsce indolentnej Ligi Narodów. W tych warunkach udział ZSRR w konferencji w Bretton Woods i znaczny wkład pracy delegatów radzieckich w jej rezultaty spełnił rolę integrującą Wielką Trójkę, a w dalszej kolejności — Narody Zjednoczone. Z drugiej zaś strony, z propagandowego punktu widzenia był to kolejny istotny etap osławiania międzynarodowej opinii publicznej z traktowaniem Związku Radzieckiego jako wiodącego mocarstwa, nie tylko w sprawach toczącej się wojny, ale też organizacji świata powojennego. Biorąc powyższe pod uwagę, z perspektywy historycznej decyzję o udziale delegacji radzieckiej w konferencji w Bretton Woods uznać należy za słuszną.

КОНФЕРЕНЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ В БРЕТТОН-ВУДСЕ И СОВЕТСКИЙ СОЮЗ

В советской внешней политике 1941—1945 гг. можно выделить два периода: до сталинградских боев в ней господствовали содержания, непосредственно связанные с продолжающейся войной; после сталинградских боев все чаще появлялись перспективные вопросы. Их предпринятие и реализация требовали особого дипломатического мастерства, ибо было известно, что решения по этим делам определяют характер международных отношений на долгое время. Разрешение ключевых послевоенных проблем, особенно германского вопроса и характера нового института коллективной безопасности (ООН), требовало сохранения обстановки делового сотрудничества, которая появилась во время московской конференции министров иностранных дел (октябрь 1943 г.) и встречи глав правительств трех держав в Тегеране. Итак, хотя советская послевоенная программа предусматривала прежде всего после войны военно-политическое сотрудничество, выступление правительства США на переломе 1943/1944 гг. с инициативой организовать конференцию Объединенных Наций по делам послевоенного валютного сотрудничества с точки зрения тактики должно было принятись Советским Союзом положительно. Отказ усложнял бы сознательное сотрудничество в последний, важный период войны и принятись бы отрицательно также с пропагандистской точки зрения.

Перед тем как конференция в Бреттон-Вудсе начала свою работу, было известно, что разработка стабилизационной системы, которая соответствовала бы валютам западных государств и основанному на совсем других началах рублю, представляет собой очень трудную задачу. Трудно было предполагать, что советское правительство согласится на участие в институте, решения которого будут носить не рекомендательный, но обязывающий характер, что оно будет служить подробными сведениями о положении своих финансов. Поэтому участие СССР в конференции и значительный вклад советских делегатов в ее работу имели целью не столько существенный аспект, сколько роль, соединяющую три державы, а затем и Объединенные Нации. Вместе с тем это был очередной этап ознакомления международного общественного мнения с подходом к Советскому Союзу как к державе, ведущей в делах, касающихся не только войны, но и организации мира после войны, независимо от того, присоединится ли он или нет к институтам международного сотрудничества. Принимая все это во внимание, с исторической перспективы решение об участии советской делегации в конференции в Бреттон-Вудсе надо считать благоприятным.

THE UNITED NATIONS CONFERENCE IN BRETTON WOODS AND THE
SOVIET UNION

Soviet foreign policy during the years 1941—1945 can be divided into two periods: before the battle of Stalingrad its content was dominated by matters directly connected with the war in progress; after Stalingrad the problems of the future arose to an ever greater degree. Their apprehension and realization demanded a particular diplomatic command, since it was understood that decisions in these matters can determine international relations for many years. The resolving of the key post-war problems — including the particularly important ones of the German question and of the character of the new institution for collective security (UN) — demanded the sustaining of the climate of active co-operation outlined at the Moscow conference of ministers for foreign affairs (October, 1943) and the meeting of the government leaders of the three great powers in Teheran. Thus, although the Soviet post-war programme introduced above all post-war co-operation of a politico-military kind, the emergence in 1943/44 of the United States government with an initiative for the organization of a conference of United Nations on matters of post-war financial co-operation, from a tactical point of view, could not but be received positively by the USSR. A rejection would have made more difficult allied co-operation in the final, significant stage of the war and would also have been badly received from the propaganda point of view.

Before the conference at Bretton Woods began its work, it was clear that the working-out of a stabilized system which would be adequate for both the currencies of the western nations and for the rouble — operating on completely different principles — would be a problem of enormously difficult proportions. It was difficult to imagine that the Soviet government would express agreement with participation in an institution whose decisions would not be of the recommended variety, but obligatory, or that it would serve it with detailed information about the state of government's finances. Under the circumstances the participation of the USSR in the conference and the significant contribution of the Soviet delegates to its work had as their aim not so much a concrete aspect, as the rôle of integrating the three great powers, and in turn the United Nations. At the same time this was the next stage in gaining a hold over international public opinion with the projection of the Soviet Union as a leading power, not only in matters of war, but also of organization of the post-war world — irrespective of subsequent access — or not, as the case may be — to the institutions of international co-operation in demand. Taking the above into account, from a historical perspective the decision in favour of the participation of a Soviet delegation in the conference at Bretton Woods must be considered as the right one.